

Теорія і технології застосування сучасних підходів до розвитку професійної свідомості психолога в умовах післядипломної освіти

Особливості розвитку професійної самосвідомості психолога «початківця». Даний етап професійного розвитку психолога характеризується входженням молодого спеціаліста у професійну діяльність, яка включає адаптацію та пристосування особистості до професії та професійної спільноти. Фахівець усвідомлює норми, прийоми, технології професійної діяльності. Відбувається засвоєння базових знань, вимог професії до людини. Психолог усвідомлює свої можливості та формує систему уявлень про особистісні та професійні здібності. Важливим для даного етапу є співставлення наявних професійних, особистісних можливостей і формування плану дій щодо їх розвитку, який проявляється у когнітивному компоненті як спрямованість на професійне зростання.

Система ставлень до себе як особистості практичного психолога характеризується стереотипним уявленням про себе у професії. На даному етапі самооцінка може мати завищені показники і проявляється у надмірній самовпевненості. На формування адекватного самоставлення на даному етапі впливає самоаналіз результатів діяльності та самопізнання.

Поведінковий компонент характеризується соціально-психологічною залежністю, зокрема від значимих осіб (методист з психологічної служби, директор школи та ін.). Тому важливе місце у розвитку даного компоненту мають соціальні контакти, які сприяють засвоєнню соціальної ролі.

Співвідношення психолога і професії знаходиться у модальності «хочу». Характеристика суб'єкта діяльності – мрійник. Проявами проходження даного етапу і готовністю перейти на вищий рівень професійного розвитку є бажання самоствердитися, якому передуює особистісний конфлікт, що проявляється у розчаруванні у ефективності обраних методів роботи. Відчуття розчарування пов'язане з тим, що обрані методи роботи не завжди дозволяють вирішити професійні задачі, а також і тим, що частина методів по тим чи іншим причинам не підходить для даного психолога. На даному етапі відбувається формування мотиваційної основи для подальшого розвитку індивідуального стилю діяльності.

Особливості розвитку професійної самосвідомості психолога-«фахівця». Зміст етапу полягає у практичній реалізації вибраних

професійних цілей. Відбувається інтеграція особистісних і професійних якостей, розвиток позитивних сторін спеціаліста і корекція слабких сторін, що проявляється у професійній впевненості (когнітивний компонент). Самоставлення психолога залежить у більшій мірі від оцінок «інших». Як наслідок, фахівець критичніше ставиться до методів роботи. На рівні припущення, це відображається у зниженні рівня самооцінки практичного психолога і підвищення рівня значимості оцінки інших. Дане припущення буде перевірено на констатувальному етапі дослідження. При такій характеристиці афективного компоненту професійної самосвідомості, поведінковий – характеризується потребою у соціальній відзнаці. Отже, проходження етапу «фахівця» характеризується усвідомленням та самореалізацією індивідуальних можливостей у професії, формуванням індивідуального стилю діяльності. Психолог готовий самостійно і усвідомлено вирішувати професійні завдання. Виникає бажання імпровізувати із методами роботи. Відбувається переосмислення змісту діяльності. Важливе місце має інтенсифікація процесу професійного спілкування та формування кола професійних контактів. **Співвідношення психолога і професії знаходиться у модальності «знаю». Характеристика самого суб'єкта діяльності – поінформований.**

Особливості розвитку професійної самосвідомості «досвідченого» спеціаліста. Етап характеризується самореалізацією у діяльності. Психолог може вирішувати як прості, так і найважчі професійні задачі. Він виділяється певними спеціальними якостями, уміннями або універсалізмом, широкою орієнтацією в професійній сфері, або тим і іншим. Він набув свого індивідуального й неповторного стилю діяльності, має добрі результати і може вважати себе в чомусь незамінним. Зазвичай фахівець вже має деякі формальні показники своєї кваліфікації (категорію, звання). Відбувається нове осмислення своєї діяльності, яке пов'язане із виробленням власного, індивідуального стилю роботи, що виражається в модифікації відомих методів, у конструюванні нових методик і методичних прийомів, знаходженні нових змістів професійної діяльності. На даному етапі відбувається усвідомлення психологом своєї неповторності, бажання передавати досвід іншим. Зважаючи на те, що психолог пройшов уже певний шлях професійного дорослішання та прикладав до цього багато зусиль, відбувається професійна стагнація. Наслідком цього є виникнення внутрішнього конфлікту – «все знаю, а що далі». **Співвідношення психолога і професії знаходиться у модальності «працюю». Характеристика самого суб'єкта діяльності – вмілий.**

Таким чином, розвиток професійної самосвідомості практичного психолога у системі післядипломної освіти визначається наступними теоретичними положеннями:

становлення практичного психолога як професіонала невіддільне від його розвитку як особистості; розвиток особистості професіонала передбачає певну динаміку її властивостей і якостей, яка детермінована професійною діяльністю; фундаментальною умовою професійного розвитку особистості є перехід на більш високий рівень професійної самосвідомості; професійна самосвідомість є динамічним утворенням, вона здатна розвиватися і змінюватися в процесі професійного функціонування практичного психолога і досягати в своєму розвитку певних рівнів.

Теоретично обґрунтовано, що професійний розвиток практичного психолога характеризується особливостями професійної самосвідомості. Так, для психолога-«початківця» характерним є усвідомлення професійно-особистісних можливостей і формування плану дій щодо їх розвитку, стереотипність уявленням про себе в професії, соціально-психологічна залежність. Для психолога-«фахівця» це – професійна впевненість, значимість професійних оцінок, потреба у соціальній відзнаці; для «досвідченого» спеціаліста – переосмислення професійної позиції, усвідомлення своєї неповторності, бажання передавати досвід іншим.

Важливе місце у розвитку професійної самосвідомості мають психологічні умови, дослідженню яких присвячено наступний підрозділ.